

FLORAGEGEVENS IN FRYSLÂN: KANSEN EN UITDAGINGEN IN DE NABIJE TOEKOMST

Wout van der Slikke en Arnout-Jan Rossenaar (Stichting FLORON)

In het jubileumnummer van Twirre werd veelvuldig de samenwerking met landelijke organisaties als FLORON genoemd. Aan de start van het nieuwe veldseizoen is het daarom goed aandacht te schenken aan de twee belangrijkste projecten van FLORON, toegespitst op de Friese situatie. Veel doorgewinterde Friese floristen zijn via FLORON en het Planteferbân van de FFF van de lopende projecten op de hoogte, maar nieuwe deelnemers zijn meer dan welkom! Juist de komende jaren liggen er in Fryslân grote uitdagingen.

FLORON IN FRYSLÂN

FLORON is in 1988 opgericht om een nieuwe impuls te geven aan het verzamelen van verspreidingsgegevens van planten in Nederland. De plantenwaarnemingen worden vastgelegd per vierkante kilometer en opgeslagen in de landelijke floradatabank FLORBASE. Deze databank is gevuld met inventarisatiegegevens van vrijwilligers en van professionele organisaties als provincies, terreinbeheerders (waaronder Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en It Fryske Gea), onderzoeksinstituten en particulieren. Jaarlijks wordt een nieuwe versie van FLORBASE uitgebracht met toevoeging van inventarisatiegegevens uit het voorgaande jaar.

De meeste recente plantenwaarnemingen zijn afkomstig van vrijwilligers, de floristen. FLORON coördineert hun activiteiten. De informatie-uitwisseling tussen de floristen en het Landelijk Bureau van FLORON loopt via districtscoördinatoren. Daarbij is aansluiting gezocht bij reeds bestaande floristische werkgroepen. In Fryslân kwam zo al gauw de FFF in beeld en bleken Jacob Koopman en Karst Meijer bereid de coördinatie voor de FLORON-districten

Fryslân-West en Fryslân-Oost op zich te nemen. Harry Waltje heeft vorig jaar in Fryslân-Oost het coördinatorschap van Karst overgenomen. Beide Friese districten werkten de afgelopen jaren nauw samen. Tientallen floristen in Fryslân zijn al betrokken bij de FLORON-projecten, individueel of binnen een plantengroep. We hopen dat er nog deelnemers bijkomen en brengen daarom de twee voornaamste projecten van FLORON, het Witte Gebieden Plan en het Landelijk Meetnet Flora - Aandachtsoorten hierbij onder uw aandacht.

EEN EXTRA IMPULS VOOR FRIESE PLANTENINVENTARISATIES

Eind 2001 heeft FLORON de nieuwste versie (2G) van FLORBASE uitgebracht. De landelijke floradatabank bevat nu maar liefst 8,5 miljoen waarnemingen van planten uit de periode van 1975 tot en met 2000. De gegevens in FLORBASE zijn niet gelijkmatig over Nederland verdeeld. Dat komt onder andere door het verschil in inventarisatie-inspanningen tussen provincies. Met name in het westen van Nederland zijn in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw uitgebreid

de vlakdekkende florakaracteringen uitgevoerd door provinciale diensten. In andere delen van het land inventariseerden provincies slechts in een beperkt aantal gebieden of richtten zich op een beperkt aantal biotopen of aandachtsoorten. Ten slotte zijn er enkele provinciale overheden die in het geheel niet of slechts incidenteel foragegegevens hebben verzameld. Fryslân behoort helaas tot die laatste categorie.

Dat betekent niet dat we geen gegevens over de Friese flora beschikbaar hebben. Ook in Fryslân zijn gelukkig veel floristen actief bij het verzamelen van foragegegevens. De informatie die we over de Friese flora uit de afgelopen jaren bijeengebracht hebben komt vrijwel geheel voor hun rekening. Een niet geringe inspanning, want ondanks het ontbreken van andere gegevensbronnen van omvang is bijna een kwart van de Friese kilometerhokken (1x1 km) onderzocht.

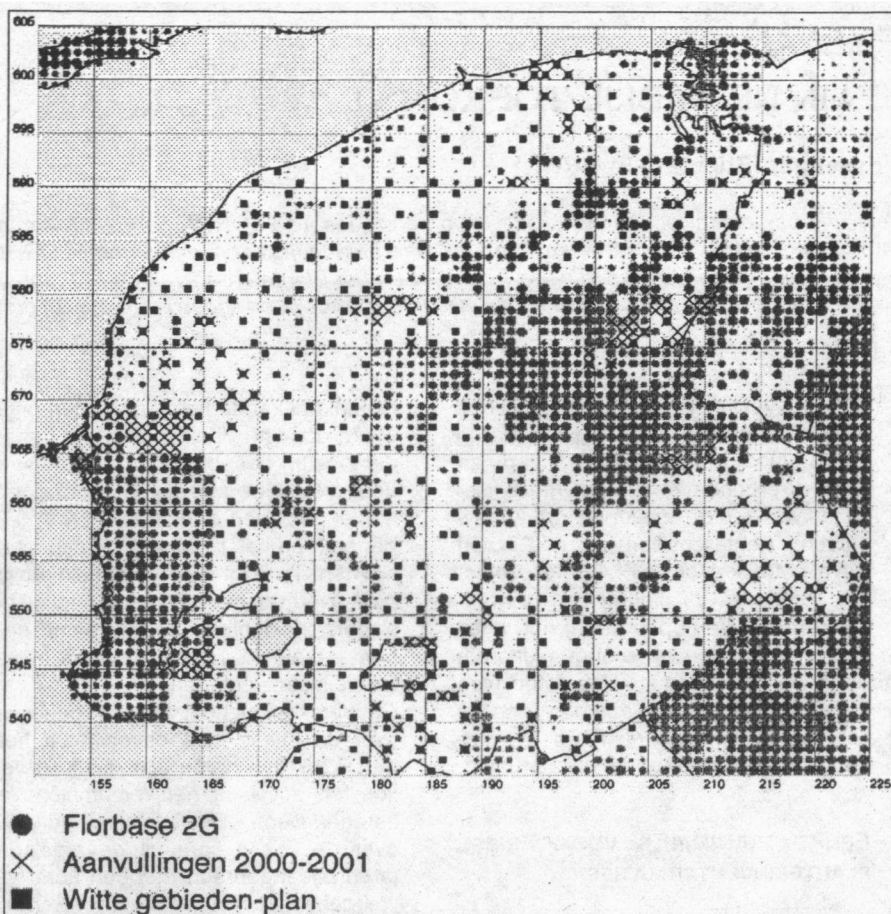
HET WITTE GEBIEDEN PLAN

Toch ligt er in Fryslân nog een grote floristische uitdaging. Fryslân behoort ondanks het vele inventarisatiewerk door floristen tot de regio's waar nog veel pionierswerk te verrichten valt. Het deelt deze positie met Flevoland, Midden-Limburg, West-Brabant en delen van Groningen. Twee jaar geleden heeft FLORON het 'Witte Gebieden Plan' opgezet om juist ook deze delen van het land kleur te geven, door gericht een flink aantal niet eerder onderzochte kilometerhokken te inventariseren. We streven ernaar op deze manier vóór 2005 een landdekkend florabestand te realiseren, waarbij van elk uurhok (5x5 km) tenminste 4-6 kilometerhokken zijn geïnventariseerd. De te bezoeken kilometerhokken zijn vooraf geselecteerd, onder andere op basis van de verscheidenheid aan landschappelijke eenheden en het voorkomen van natuurgebieden.

De Friese hokken uit het Witte Gebieden Plan zijn weergegeven in figuur 1. Een aantal Friese floristen heeft al hokken gereserveerd met de toezegging

Gezellig nakaarten na een dagje 'witte hokken' tijdens het inventarisatiekamp in Bakkeveen (2001) foto: Wout van der Slikke

Figuur 1. Voor het Witte Gebieden Plan zijn in Fryslân de komende jaren nog een paar honderd kilometerhokken te inventariseren.

deze in de komende jaren te inventariseren. Ook tijdens de FLORON-inventarisatiekampen van afgelopen jaren hebben we al tientallen hokken onderzocht (zie foto). Het aantal deelnemers uit Fryslân aan deze kampen was het afgelopen jaar helaas zeer beperkt, maar in 2002 is er opnieuw gelegenheid. Van 23 tot 25 augustus organiseren we een FLORON-kamp in het grensgebied van Groningen en Fryslân.

De inventarisaties die we de afgelopen twee jaar in de hokken van het Witte Gebieden Plan in Fryslân uitvoerden leverden veel verrassende vondsten op, waaronder vondsten van Gesteeld sterrenkroos *Callitriche brutia* bij het Tjeuke-meer en Grote wolfsklauw *Lycopodium clavatum* bij Oosterwolde.

Als het lukt om alle geselecteerde kilometerhokken in Fryslân te inventariseren beschikken we binnen enkele jaren over recente flora-informatie uit de gehele provincie. Nog niet van elk kilometerhok, maar wel van de meest interessante delen van elk uurhok. Deze informatie over de flora is van groot belang voor het natuurbeleid in de provincie. Ook voor de geplande natuurmonitoring in Fryslân zijn dergelijke basisgegevens onontbeerlijk. Het Witte Gebieden Plan

is dan ook een uitgelezen kans voor bestuurders in de provincie Fryslân bij te dragen aan het bijeenbrengen van floristische verspreidingsgegevens. Aan hen nu de taak deze kans aan te grijpen en het initiatief te ondersteunen. Ondertussen blijft Fryslân onze volle aandacht houden en rekenen we op vele Friese floristen om deze inventarisatieklus in de resterende drie jaar te klaren.

LANDELIJK MEETNET FLORA - AANDACHTSOORTEN

Het tweede project van FLORON waar veel floristen in de afgelopen jaren waarnemingen voor gedaan hebben is het Landelijk Meetnet Flora - Aandachtsoorten (LMF-A). Voor het meetnet worden populaties van zeldzame plantensoorten eens in de vier jaar bezocht. De gegevens zijn van groot belang voor de resultaatmeting van het landelijke natuurbeleid. Ook voor dit project zijn nieuwe waarnemers met name in Fryslân van harte welkom. Er is in Nederland al veel bekend over de verspreiding van bijzondere plantensoorten. Toch is het nog niet mogelijk om vragen te beantwoorden, zoals: hoe gaat het met de Harlekijn-orchis in Nederland, waar

vinden we nog soorten van blauwgraslanden en waar handhaaft de Spaanse ruiter zich in Fryslân? Om deze vragen te beantwoorden is vanaf 1999 door FLORON in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) een landelijk florameetnet opgezet, waarin populaties van aandachtsoorten verspreid over Nederland op een systematische manier worden gevolgd. In totaal worden 340 bijzondere plantensoorten gevolgd. De meetselectie omvat een groot deel van de bedreigde Rode-lijstsoorten en doelsoorten. Soorten die lastig te herkennen of te meten zijn, zijn niet in de selectie opgenomen. In het meetnet wordt een onderscheid gemaakt tussen twee typen soorten. Integrale soorten (zeldzame soorten die in Nederland in minder dan 50 kilometerhokken voorkomen) en steekproefsoorten (komen in meer dan 50 kilometerhokken voor). Van de steekproefsoorten willen we tenminste 50 populaties volgen. De selectie is zo gekozen dat uitspraken over de ontwikkelingen en de kwaliteit van de verschillende ecosystemen in Nederland mogelijk zijn.

In het LMF-A wordt op een groot aantal, van tevoren geselecteerde meetpunten gemeten. Een meetpunt is een gebied van maximaal een vierkante kilometer met één of meer groeiplaatsen van aandachtsoorten. Het kan een heel kilometerhok zijn, maar in de duinen is een kleiner representatief stuk al voldoende. Elk meetpunt wordt tenminste één keer in de vier jaar bezocht. Daarbij wordt precies op kaart genoteerd welke aandachtsoorten er aangetroffen zijn, in welke mate deze voorkomen en in welk begroeiingstype de soorten staan. Een praktijkvoorbeeld rond de naspeuringen van Grote boterbloem werd al eerder belicht door Gertie Papenburg (Papenburg 2001). Het meetnet wordt zoveel mogelijk afgestemd op het onderzoek dat al plaatsvindt door terreinbeheerders en provincies. Voor veel meetpunten is echter de bijdrage van vrijwilligers onontbeerlijk. Ook in natuurterreinen kunnen vrijwilligers vaak nog een belangrijke bijdrage leveren.

Met dit Landelijk Meetnet zal het voor het eerst mogelijk zijn om een actueel beeld te krijgen van het voorkomen en met name de ontwikkeling van zeldzame plantensoorten in heel Nederland. De verzamelde gegevens worden verwerkt door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en FLORON. Ook veel terreineigenaren zijn geïnteresseerd in de gegevens, omdat ze waardevolle informatie krijgen over het voorkomen van bijzondere planten in hun terreinen.

Voor Spaanse ruyter is Fryslân een speerpunt in het LMF-A

foto: K. Ybema

Hierdoor is het mogelijk het beheer beter op bedreigde soorten af te stemmen.

DE FRIESE COMPONENT

In Fryslân kunnen - voor zover bekend - van de in totaal 340 geselecteerde LMF-A soorten 159 aandachtsoorten binnen de provinciegrenzen worden aangetrof-

fen. Van 32 soorten komt zelfs meer dan 25% van de kilometerhokken binnen de Friese grenzen voor. Deze soorten kunnen we als de Friese LMF-A soorten beschouwen en zijn kandidaten voor de op te stellen Friese Rode Lijst van hogere planten. Bruikbare landelijke resultaten voor het LMF-A voor deze soorten zijn afhankelijk van de inspanningen op Friese bodem. Twee soorten

zijn zelfs exclusief voor Fryslân, omdat daarbuiten geen wilde populaties bekend zijn. Het gaat om Eenbloemig wintergroen en Beredruif die beide alleen op Terschelling voorkomen. Ook voor een aantal andere soorten als Kleine keverorchis, Engels lepelblad, Rode bies, Rijsbes, Spaanse ruyter en de onlangs voor Nederland in Fryslân teruggevonden Klein glaskroos (Jager 2000) moet een belangrijk deel van de metingen uit Fryslân komen.

FRIESE MEETPUNTEN

In totaal liggen er in Fryslân ongeveer tweehonderd meetpunten, waarvan FLORON probeert informatie te ontvangen in de eerste meetronde (1999-2002). Er zijn bijna honderd meetpunten gedaan of gepland. Van ongeveer honderd meetpunten ontbreekt dus nog recente informatie over populaties van aandachtsoorten. Een deel van deze meetpunten is al wel onderzocht door de terreinbeheerders, maar daarvan komt de informatie pas later beschikbaar. Voor een belangrijk deel van deze meetpunten zou FLORON daarom graag nog in contact komen met vrijwilligers die het leuk vinden om in 2002 waarnemingen te doen aan bijzondere planten in vaak bijzondere (natuur)gebieden in de buurt. Meetpunten op de Friese Waddeneilanden hebben hierbij prioriteit.

FRIESE RESULTATEN

Om aan te geven dat waarnemingen verrichten in het kader van het LMF-A leuk is, geven we enkele voorbeelden van Friese resultaten. Van de 159 bekende LMF-A soorten uit Fryslân zitten er inmiddels van 108 aandachtsoorten gegevens in de nieuwe database. Variëtiën bekende populaties van de Zilte zegge in Fryslân werd de soort op negen plekken opnieuw geregistreerd. Van drie bezochte populaties van Spaanse ruyter (zie foto) werd de soort op twee meetpunten in de buurt van Twijzel met 50-500 exemplaren teruggevonden. Van veel soorten moeten nog vele populaties worden bezocht om uitspraken over de ontwikkeling van deze soorten binnen Fryslân mogelijk te maken.

MEER WETEN OF AANMELDEN?

Wie meer wil weten over het Witte Gebieden Plan of het Landelijk Meetnet Flora- Aandachtsoorten kan contact opnemen met het Landelijk Bureau van FLORON of met één van de Friese districtscoördinatoren. Daar zijn ook de handleidingen verkrijgbaar. Meld je tijdig aan, zodat het inventarisatiewerk zo goed mogelijk op elkaar kan worden afgestemd en eventuele vergunningen voor terreinbezoek vooraf kunnen worden aangevraagd. We wensen alle deelnemers veel succes en plezier bij de veldwerkzaamheden!

Landelijk Bureau Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden (tel.: 071-5273533, e-mail: floron@floron.leidenuniv.nl, web-site: www.floron.nl)

Friese districtscoördinatoren:

FLORON-district Fryslân-West, Jacob Koopman (tel.: 0513-683344)

FLORON-district Fryslân-Oost, Harry Waltje (tel.: 0512-543443)

LITERATUUR

JAGER, H.J. 2000. *Elatine hydropiper* L. (Klein glaskroos) in Nederland teruggevonden *Gorteria* 26 (5): 227-229.

PAPENBURG, G. 2001. De *Lingua* op de laarzen voor de Grote boterbloem. *Twirre* 12 (5): 159.

Wout van der Slikke, tel.: 071-5273533 / e-mail: slikke@floron.leidenuniv.nl

Arnout-Jan Rossenaar, tel.: 071-5273547 / e-mail: rossenaar@floron.leidenuniv.nl
